

Історія

УДК: 94:316.346.2-055.2+061.2(477)“1920/1930”

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17551959>

**Ідеологічна контрверсійність українського жіночого руху в 20-30-х рр.
XX ст.**

Гуцало Людмила Вікторівна,

Кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-2627-3520>

Магась-Демидас Юлія Іванівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права та публічного
управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка,
Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6113-8527>

Прийнято: 20.10.2025 | Опубліковано: 31.10.2025

***Анотація.** Метою статті є з'ясування ідейних засад та умов розвитку українського жіночого руху в УРСР та Західній Україні в 20-30-х рр. XX ст. Методологія дослідження базується на принципах історизму, об'єктивності та науковості. Для розкриття теми дослідження було використано проблемно-хронологічний, історико-порівняльний та історико-системний методи дослідження. Наукова новизна дослідження полягає в здійсненні порівняльної характеристики ідеологій українського жіночого руху, сформованих в умовах перебування українських земель у складі різних держав і різних ідеологічних систем. В ході дослідження було з'ясовано, що після*

поразки Української національної революції 1917 р. український жіночий рух набув характеру контрверсійності, розділившись на два напрямки – радянський, що розвивався в УРСР та націоналістичний на західноукраїнських землях. У радянській Україні почалось утвердження соціалістичного фемінізму, що відкинув західний модернізм та старі традиції як загрозу марксистсько-ленінському світогляду і проголошував необхідність участі жінок у громадсько-політичному житті, народженні та вихованні нової радянської людини, створюючи образ сильної та вольової жінки. На західноукраїнських землях відбувався інтенсивний розвиток українського жіночого руху, що поєднував прагнення жінок до емансипації разом з національними ідеалами, закликаючи жінок до національно-визвольної боротьби. Цей рух сприяв суспільним змінам та процесам національного відродження. Лідерка руху М. Рудницька, голова Союзу українок підкреслювала національний характер руху, необхідність залучення жінки до громадського життя, важливість для українок здійснювати національну працю та служіння батьківщині.

Ключові слова. Жіночий рух, Наддніпрянська Україна, західноукраїнські землі, ідеологія, фемінізм, націоналізм, суспільно-політичне життя.

Ideological controversy of the Ukrainian women's movement in the 1920s and 1930s.

Lyudmila Gutsalo,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of World History, Ivan Franko Zhytomyr State University, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-2627-3520>

Yuliya Magas-Demydas,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Law and Public Administration, Ivan Franko Zhytomyr State
University, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-6113-8527>

Abstract. *The purpose of the article is to clarify the ideological foundations and conditions for the development of the Ukrainian women's movement in the Ukrainian SSR and Western Ukraine in the 20s-30s. XX century. The research methodology is based on the principles of historicism, objectivity and scientificity. To reveal the topic of the study, problem-chronological, historical-comparative and historical-systemic research methods were used. The scientific novelty of the study lies in the comparative characterization of the ideologies of the Ukrainian women's movement, formed in the conditions of the Ukrainian lands being part of different states and different ideological systems. During the study, it was found that after the defeat of the Ukrainian National Revolution of 1917, the Ukrainian women's movement acquired a controversial character, dividing into two directions - the Soviet one, which developed in the Ukrainian SSR, and the nationalist one in Western Ukrainian lands. In Soviet Ukraine, the establishment of socialist feminism began, which rejected Western modernism and old traditions as a threat to the Marxist-Leninist worldview and proclaimed the need for women to participate in public and political life, the birth and upbringing of a new Soviet person, creating the image of a strong and strong-willed woman. In Western Ukrainian lands, there was intensive development of the Ukrainian women's movement, which combined women's aspirations for emancipation with national ideals, calling on women to participate in the national liberation struggle. This movement contributed to social changes and processes of national revival. The leader of the movement, M. Rudnytska, head of the Union of Ukrainian Women, emphasized the national*

character of the movement, the need to involve women in public life, the importance for Ukrainian women to carry out national work and serve the homeland.

Keywords. *Women's movement, Dnieper Ukraine, Western Ukrainian lands, ideology, feminism, nationalism, public and political life.*

Постановка проблеми. Питання становлення і розвитку жіночого руху в Україні залишається актуальним з огляду на його роль і значення в сучасному житті. В умовах ідеологічного протистояння в російсько-українській війні, переконливого вибору українського народу європейського шляху розвитку, участі жінок в суспільно-політичних процесах доцільно розглянути питання ідеологічного підґрунтя українського жіночого руху, що зародився наприкінці XIX – на початку XX ст. Українська національна революція викликала активізацію жінок, їх участь в суспільно-політичних процесах, сприяла формуванню громадянської позиції та боротьби за власну державність. Однак, поразка революції, встановлення радянської влади в Наддніпрянській Україні на початку 1920 р. та входження західноукраїнських земель до складу Польщі зумовило розлам в українському жіночому русі і вироблення різних ідеологічних засад. Контroversійність українського жіночого руху в 1920-1930-х рр. XX ст., його розвиток в різних напрямках спонукає до з'ясування ідеологічних засад руху та умов його розвитку. Важливим є також окреслення співвідношення понять «фемінізм» та «жіночий рух» в контексті українського національного руху. Запропоноване дослідження має практичне значення, оскільки враховує умови та середовище для формування різних ідеологій і може бути використане для розуміння сучасних рухів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Систематичне вивчення жіночої історії, ідеології фемінізму та жіночого руху розпочалось в часи незалежності. Сьогодні значну увагу дослідженню жіночого руху приділяє

президентка Асоціації вивчення жіночої історії в Україні О. Кісь [5]. З'ясуванню соціального статусу жінок в радянській Україні присвятили статтю дослідниці Т. Грушева, А. Рябчевська, А. Сєденкова [3]. Питання емансипації жінок по-більшовицьки та шляхи соціалізації жінок проаналізовано науковцями М. Вороніною [1] та Н. Земзюліною [4]. Джерельною базою дослідження стали праці лідерки жіночого руху в Галичині М. Рудницької [7; 8]. Дослідження фемінізму та боротьба жінок за гендерну рівність залишаються актуальними й на сучасному етапі. Так, Леся Королук у своїх публікаціях піднімає тему відкату прав жінок у 2025 році [7]. Саскія Брехенмахер у своєму дослідженні наголошує на новій, глобальній боротьбі за гендер, жіночі права та сімейні цінності [12].

Мета статті полягає в з'ясуванні ідейних засад та умов розвитку українського жіночого руху в УРСР та Західній Україні після поразки Української національної революції 1917 р. впродовж 1920–1930-х рр. XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова суспільства гендерної рівності на сучасному етапі не може обійтися без розуміння ідеології фемінізму та без урахування історичного досвіду українського жіночого руху. Перша хвиля фемінізму відбулася на українських теренах синхронно з рештою світу наприкінці XIX – на початку XX століття. Ідеї українського фемінізму стали теоретичним підґрунтям жіночого руху. Український жіночий рух кінця XIX – початку XX століття – це один із варіантів світового фемінізму.

В цей час на Заході під впливом індустріальної революції та утвердження нового суспільного і мистецького напрямку модернізму відбувається переорієнтація світогляду населення на користь індивідуалістичної свідомості. Значний вплив на суспільство справили нові ідеології лібералізму та соціалізму. Критиком традиційного сімейного укладу став Ф. Енгельс. Він вважав, що в буржуазній сім'ї чоловік є експлуататором,

а жінка повністю йому підпорядкованою. Він переконував, що модель сім'ї зміниться, коли зникне приватна власність. В європейській спільноті починають утверджуватися нові цінності та з'являється низка груп і організацій, що ведуть боротьбу за рівні з чоловіками економічні, політичні, соціальні та особисті права жінок [3, с. 122].

Роки національно-визвольної революції 1917-1921 відзначаються значною політичною активністю жінок у процесах будівництва власної держави, їхньою активізацією у громадській діяльності та загальною тенденцією зміни статусу жінки в суспільстві. Український жіночий союз, утворений навесні 1917 р. в Києві, та опубліковане звернення «До українських жінок» 6 квітня 1917 р., стали важливими кроками у залученні жінок до національного руху. У зверненні відзначалася велика роль жінок у визволенні України та їхній рівноправний внесок у справу свободи. Зазначалося, що українські жінки позбавлені політичних, економічних та культурних прав у порівнянні з чоловіками, а їхня соціальна та культурна розвиненість залишалася на нижчому рівні. Ці тези жіночого руху 1917 р. руйнували міфи про виключний статус жінок в українському суспільстві, які часто порівнювали їхнє становище зі східнослов'янськими або західноєвропейськими жінками.

Зазначені в зверненні проблеми відкривали очі громадськості на реальне становище жінок в українському суспільстві та стимулювали зусилля щодо політичної та соціальної емансипації. Жіночий рух цього часу відіграв важливу роль у формуванні національної свідомості та боротьбі за рівність прав і можливостей для всіх громадян України.

Український жіночий союз у своїй діяльності не лише обстоював рівні права та обов'язки з чоловіками, але й активно підтримував феміністичні вимоги. Організація ставила перед собою завдання створення економічного забезпечення трудового жіноцтва та забезпечення умов для розвитку жінки в

суспільстві. Принципове значення мав розвиток національного самоусвідомлення серед жінок, що сприяло зміцненню їхньої позиції в суспільно-політичному просторі [6, с.3].

Незважаючи на те, що Український жіночий союз підтримував феміністичні вимоги, його друковані органи відмовлялися від прямого асоціювання з терміном «фемінізм». Наприклад, у щотижневику «Жіночий Вісник», зазначалося, що журнал не підтримує «чисто феміністичні, суфражетські тенденції». Такий підхід відображав сприйняття ідей фемінізму, проте відкидав сам термін та не визнавав його прийнятним для національної ідентичності. Така позиція свідчила про специфічне ставлення до феміністичних ідей, де національні інтереси ставилися вище за інтереси жінок, що було характерним для поневолених націй [8, с. 4].

Отже, Український жіночий союз відтворював певні парадокси в сприйнятті феміністичних концепцій, підтримуючи рівність прав і можливостей для жінок, але водночас уникаючи асоціацій з фемінізмом як терміном та ідеологією, яка могла б сприйматися як ворожа національним інтересам.

Формування ідеології та образу «нової жінки» в умовах радянської України

Після поразки Української національної революції 1917 року жіночий рух на українських землях набув характеру контрверсійності, почав розвивався у двох напрямках: радянському та національному. Останній з них знайшов своє втілення на західноукраїнських територіях. У радянському контексті явища націоналізму та фемінізму часто розглядалися як маргінальні та заангажовані концепти. Націоналізм відображав прагнення до національної самоідентифікації та визвольної боротьби, що могли бути спрямовані проти радянської системи. З іншого боку, фемінізм став символом боротьби за права жінок, що суперечило радянському ідеалу рівності та класової боротьби.

Обидва ці поняття були сприйняті радянською владою як загроза для існуючого політичного та ідеологічного порядку. В радянському дискурсі націоналізм та фемінізм часто визначалися як ідеологічні «антагоністи», які відверто або приховано протиставлялись офіційному марксистсько-ленінському світогляду. Фемінізм і націоналізм розглядалися як феномени, що мали буржуазний характер і вважалися несумісними з пролетарським суспільством. Офіційна пропаганда активно формувала уявлення про те, що питання гендерної рівності було остаточно вирішене ще за часів Й. Сталіна, що створювало ілюзію найвищого статусу радянських жінок порівняно з іншими країнами [5].

Трансформації суспільно-політичного та культурного життя внаслідок соціалістичного перевороту і встановлення радянської влади в Україні відбувались за новими штучними правилами. Комуністична партія почала виробляти нові норми та уявлення про ідеал радянської людини і зокрема образ зразкової жінки, її ролі в сім'ї та суспільстві. Одним із завдань радянської культурної революції було змінити сім'ю, вивільнити з рабства жінку. Свобода жінки пов'язувалася, насамперед із її участю в боротьбі пролетаріату за свої права. Ідеї жіночого рівноправ'я висловлювали І. Арманд, О. Коллонтай. Так, Олександра Коллонтай виступила ініціаторкою створення жіночих відділів ЦК РКП(б) у 1920 р., метою яких було утвердження рівності чоловіків та жінок. У своїх працях вона створювала образ «нової жінки» як особистості, що утверджує себе, пориваючи зі своєю статтю [3, 123].

У лютому 1920 р. голова жіночого відділу ЦК КП(б)У В. Майорова визначила основні завдання в роботі серед жінок, зокрема втягнення жіночих робітничих мас у сферу впливу комуністичної партії, підняття свідомості жінок, як найбільш відсталого та експлуатованого частини трудового пролетаріату, усунення можливості впливу на них есерів та меншовиків з дрібнобуржуазною свідомістю та втягнення жінок у радянське, професійне та

партійне будівництво [11, с. 129]. За допомогою жінвідділів прагнула повністю підмінити не тільки суто феміністичні організації, а й благодійні та освітні жіночі товариства [1, с. 107].

Таким чином, радянська влада відкинула ідеї модернізму з його свободою особистості, та розірвала зі старими традиціями, ставши на шлях утвердження соціалістичного фемінізму. З метою встановлення політичного контролю над інститутом сім'ї та поведінкою людей влада перестала визнавати церковні шлюби, запровадивши державну реєстрацію цивільних шлюбів. Так, законодавчо було прийнято нормативний акт «Про цивільний шлюб та ведення книг запису актів громадянського стану», який утверджував єдину цивільну форму шлюб [3, с. 123].

Комуністична партія почала створювати нові правила та стиль поведінки радянської жінки, вказуючи яким мав бути зовнішній вигляд, мораль, поведінка та пріоритети у житті. Отримавши рівні права з чоловіками, вони стали додатковим робітничим ресурсом, якого потребувала політика індустріалізації та колективізації. Роль «домогосподарки» втратила свою привабливість, вона стала небажаною в новому соціалістичному суспільстві. Утверджувався ідеал жінки-активістки, яка брала дієву участь у громадсько-політичному житті. Це завдання передбачало членство жінок в Комуністичній партії Радянського Союзу, участь в центральних і місцевих органах влади – Радах народних депутатів, в обговоренні важливих документів та рішень партії та органів державної влади [4, с. 325].

Комуністична агітаційно-пропагандистська машина усіма засобами впроваджувала образ «нової жінки» з високими моральними якостями – вольової, сильної, рішучої у боротьбі за світле соціалістичне майбутнє. Функція такої жінки полягала не у продовженні роду, а в народженні радянської людини [3, с. 124]. З метою утвердження більшовицької ідеології, формування свідомості трудящих мас, передачу партійних рішень робітникам

і далі широким селянським масам було задіяно цілу армію агітаторів та пропагандистів. При цьому більшовики здійснювали тотальний нагляд за усіма громадськими об'єднаннями, особливо на селі. Під час проведення кооперації партійні працівники стежили за участю у процесі всіх груп населення, зокрема жінок. У 1923-1927 рр. відзначалася активність жінок-селянок у радах, кооперативних органах, культурно-побутових закладах. У сільради за цей час було обрано майже 10 % жінок [4, с. 327].

Вплив національно-визвольних змагань на розвиток жіночого руху в західноукраїнських землях.

У період з 1917 до 1930-х років український жіночий рух на західноукраїнських землях зазнав інтенсивного розвитку, обумовленого впливом національно-визвольних змагань та глибоких соціально-політичних трансформацій. Після поразки Української революції 1917 року та поділу українських територій між кількома державами, Західна Україна стала осередком національно-культурної діяльності, в якій жінки відігравали важливу роль. Жіночі організації, зокрема Союз українок, активно включалися в суспільно-політичну діяльність, спрямовану на захист прав жінок, їхню участь у громадському житті та збереження національної ідентичності.

Цей період характеризувався прагненням до емансипації жінок, яке нерозривно пов'язувалося з національними ідеалами. Це відображалось в підтримці освітніх, культурних і соціально-політичних ініціатив, що зміцнювали роль жінок у суспільстві. Жіночі організації стали важливими агентами суспільних змін, сприяючи не лише боротьбі за рівноправ'я, але й процесам національного відродження, що було ключовим чинником у західноукраїнському контексті 1920–1930-х років.

Міжвоєнний історичний період приніс нові виклики українському жіночому рухові. У 1930-х рр. М. Рудницька полемічно виступала проти

противників фемінізму в українському суспільстві. Головним пріоритетом жіночого руху, з часів Н. Кобринської, було залучення української жінки до громадського життя та її підготовка до цієї ролі. Основним завданням було віддання переваги обов'язкам перед правами, а коли мова йшла про права, то, насамперед вони розглядалися як можливість українським жінкам здійснювати національну працю та служити Нації. М. Рудницька визначає, що український жіночий рух характеризується суто-національним характером. Вона виступала проти концепції гітлерівського типу жінки, яку підтримували націоналістичні газети і пропагували, як ідеальний тип жінки державної нації. Так, жіночий часопис в Галичині «Нова хата» регулярно друкував матеріали, в яких висловлювалося захоплення успіхами німецького жіночого руху. Тип німецької жінки був представлений як «тип здорової, гарної і життєрадісної» жінки, а Німеччина, як «класична країна материнського культу» [2, с. 31]. На думку М. Рудницької, модель жінки «яка є матір'ю, і тільки матір'ю» зовсім не відповідала українському національному характеру та інтересам. Нацистський та фашистський погляд на жінку, за словами М. Рудницької, є анахронізмом і прагненням «повернути назад нестримне колесо історії» [9, с. 4-5].

У 1930-і рр. український жіночий рух виявився на перехресті історичних трансформацій та ідеологічних протиріч. Цей період був визначений як політичними, так і соціокультурними змінами, що вплинули на стратегії та практики жіночого активізму. На фоні спроб протистояння феміністичним тенденціям та встановлення стереотипних жіночих ролей, жінки виявили стійкість у відстоюванні своєї самостійності. Діяльність М. Рудницької стала важливим етапом в цьому процесі, вона виступала проти спроб підкорення феміністичних ідеалів правими націоналістичними концепціями. З іншого боку, ідеологія того часу намагалася нав'язати жінкам стереотипні ролі та обмежити їхню самостійність. Незважаючи на це,

український жіночий рух виявив стійкість та незалежність, виключаючи прийняття нацистської моделі жінки та просуваючи феміністичні ідеї, що свідчить про важливість і різноманітність голосів у суспільному дискурсі в той час.

У суспільстві 1930-х рр. можна виділити частину осіб, хто розумів важливість жіночого руху, але для яких термін «фемінізм» асоціювався з усім негативним [10, с. 195]. М. Рудницька підкреслює, що ці поняття ідентичні, що свідчить про певні обмеження та упередження у розумінні жіночого активізму того часу. Такий стан справ вказує на складність та розколи у суспільній свідомості щодо ролі та значення жіночого руху та фемінізму в українському суспільстві того часу.

М. Рудницька висловлювала рефлексії щодо взаємозв'язку між національною ідеєю та фемінізмом. Українські жіночі товариства прагнули до рівноваги між цими двома концепціями, які лежали в основі їхньої діяльності. За словами М. Рудницької, ідея визволення нації та фемінізм не суперечать одна одній, а навпаки, жіночий рух, спрямований на розвиток творчих потенціалів жінок, сприяє зміцненню життєздатності та енергії нації [10, с. 201].

М. Рудницька, в своїх роздумах зверталася до національних концепцій, пропонуючи своє розуміння ролі української жінки як «матері батьківщини». Зокрема, вона визначає українську матір як «mater patriae», матір Батьківщини, чия відповідальність не обмежується межами власного дому. М. Рудницька переконує, що не можна відокремлювати інтереси родини від інтересів нації, тому закликає жінок бути активними громадянками у сімейному, та «матерями» і у громадському життях. Вона підкреслює загальну відповідальність за долю нації, наголошуючи, що благополуччя кожної окремої особи пов'язане з благополуччям всього суспільства. М. Рудницька закликає до того, щоб жінки розуміли, що доля кожного індивіда нерозривно

переплетена з долею нації, і нагадує, що доти, поки Батьківщина страждає, не може бути мови про особисту кар'єру та щастя [11, с. 203-205].

Можна зазначити, що у бездержавному періоді існує нерозривний зв'язок між українською жінкою і нацією, який виявляється через висунення інтересів нації на передній план та прийняття відповідальності за її долю. Ця особливість фемінізму української жіночої спільноти у контексті відсутності держави визначається не лише важливістю створення національного ідентитету, але й активним впливом на формування суспільних цінностей та встановлення національного порядку.

Таким чином, український жіночий рух, формування та розвиток його ідеології у 1920-1930-х рр. XX ст. відбувався у відмінних соціально-економічних, ідеологічних та культурних системах двох країн – УРСР та Польщі. В радянській Україні в умовах монополії комуністичної ідеології створювався образ «нової жінки» як будівника світлого майбутнього, активної учасниці суспільно-політичного життя. Натомість в Галичині український жіночий рух розвивався як складова національно-визвольної боротьби в поєднанні з феміністичними ідеями.

Висновки. Після поразки Української національної революції 1917 року український жіночий рух набув характеру контрверсійності та розвивався у двох відмінних напрямках: радянському (на території УРСР) та національному (на західноукраїнських територіях). Радянська влада, відкинувши модернізм та старі традиції, обрала шлях утвердження соціалістичного фемінізму. У радянському дискурсі націоналізм і традиційний фемінізм розглядалися як ідеологічні «антагоністи», що мали буржуазний характер та становили загрозу для марксистсько-ленінського світогляду. Комуністична партія створювала новий ідеал «зразкової жінки», яка, отримавши рівні права, ставала додатковим робітничим ресурсом для політики індустріалізації та колективізації. Функція жінки полягала не у продовженні роду, а у народженні

радянської людини. Образ «нової жінки» пропагувався як образ вольової та сильної активістки, що бере участь у громадсько-політичному житті. На західноукраїнських землях жіночий рух, зокрема організація Союз українок, інтенсивно розвивався, поєднуючи прагнення до емансипації з національними ідеалами. Цей рух став важливим агентом суспільних змін, сприяючи процесам національного відродження. Лідер та ідеолог українського жіночого руху на західноукраїнських землях М. Рудницька наголошувала на необхідності збереження національної ідентичності, незалежності та стійкості руху до ідеологічного тиску.

Список використаних джерел.

1. Вороніна М. Більшовицький емансипаційний експеримент у 1920-х рр. *Українські жінки у горнилі модернізації* / під заг. ред. О. Кісь. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. С. 106-110.
2. Голик Р. Між емансипацією й народною традицією: жінка, стереотипи та повсякденне життя на сторінках львівської періодики 2030 рр. XX ст. *Народознавчі зошити. серія історична*. 2014. № 1. С. 29-37.
3. Грушева Т. В., Рябчевська А. Р., Сєденкова А. С. Соціальний статус жінки в радянській Україні у 20–30-ті рр. XX ст. *Праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 47. С. 122–126.
4. Земзюліна Н. Шляхи соціалізації жінок в Радянській Україні 20-х – 30-х. XX ст. *Гуржіївські історичні читання*. 2009. Вип. 3. С. 324-329.
5. Кісь О. (2019). Фемінізм у незалежній Україні: еволюція сприйняття. URL: <https://www.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID>
6. Королюк Л. Фемінізм у 2025: що значить жити в часи відкату прав жінок? // URL: <https://www.wonderzine.me/wonderzine/>.

7. Робітнича газета. Центральний орган УСДРП. 1917. №7, 8 квітня. С. 4.
8. Робітнича газета. Центральний орган УСДРП. 1917. №30, 6 травня. С. 4.
9. Рудницька М. Непорозуміння з фемінізмом. Діло. 1934. Ч. 94. С. 4-5.
10. Рудницька М. Статті. Листи. Документи. Упорядник Мирослава Дядюк. Львів, 1998. 844 с.
11. Стародубець Г. Основні вектори й агенти соціально-політичної мобілізації сільського жіноцтва Волині у перші роки становлення радянської влади. *Емінак*. №2(34). 2021. С. 127-138.
12. Saskia Brechenmacher/ The New Global Struggle Over Gender, Rights, and Family Values. // <https://carnegieendowment.org/research/2025/06/>

References:

1. Voronina M. Bilshovytskyi emansypatsiinyi eksperyment u 1920-kh rr. [The Bolshevik emancipation experiment in the 1920s.] *Ukrainski zhinky u hornyli modernizatsii / pid zah. red. O. Kis*. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 2017. S. 106-110.
2. Mizh emansypatsiieiu y narodnoiu tradytsiieiu: zhinka, stereotypy ta povsiakdenne zhyttia na storinkakh lvivskoi periodyky 2030 rr. XX st. [Between emancipation and folk tradition: women, stereotypes and everyday life on the pages of Lviv periodicals in the 2030s of the 20th century]. *Narodoznavchi zoshyty. seriia istorychna*. 2014. № 1. S. 29-37.
3. Hrusheva T. V., Riabchevska A. R., Siedienkova A. S. Sotsialnyi status zhinky v radianskii Ukraini u 20–30-ti rr. XX st. [The social status of women in Soviet Ukraine in the 1920s and 1930s.] *Pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. 2017. Vyp. 47. S. 122–126.

4. Zemziulina N. Shliakhy sotsializatsii zhynok v Radianskii Ukraini 20-kh – 30-kh. XX st. [Ways of socialization of women in Soviet Ukraine in the 1920s and 1930s. XX century]. Hurzhiivski istorychni chytannia. 2009. Vyp. 3. S. 324-329.
5. Kis O. Feminizm u nezalezhnii Ukraini: evoliutsiia spryiniattia [Feminism in independent Ukraine: the evolution of perception]. 2019. URL: <https://www.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5505>
6. Koroliuk L. Feminizm u 2025: shcho znachyt zhyty v chasy vidkatu prav zhynok? [Feminism in 2025: What does it mean to live in a time of rollback of women's rights?] // URL: <https://www.wonderzine.me/wonderzine/>.
7. Robitnycha hazeta. Tsentralnyi orhan USDRP [Central body of the USDRP]. 1917. №7, 8 kvitnia. S. 4.
8. Robitnycha hazeta. Tsentralnyi orhan USDRP [Central body of the USDRP]. 1917. №30, 6 travnia. S. 4.
9. Rudnytska M. Neporozuminnia z feminizmom [Misunderstanding with feminism]. Dilo. 1934. Ch. 94. S. 4-5.
10. Rudnytska M. Statti. Lysty. Dokumenty [Articles. Letters. Documents]. Uporiadnyk Myroslava Diadiuk. Lviv, 1998. 844 s.
11. Starodubets H. Osnovni vektory y ahenty sotsialno-politychnoi mobilizatsii silskoho zhinotstva Volyni u pershi roky stanovlennia radianskoi vlady [The main vectors and agents of socio-political mobilization of rural women in Volyn in the first years of the formation of Soviet power]. Eminak. №2(34). 2021. S. 127-138.